

Pregledni rad.
Prihvaćen: 29. prosinca 2020.

OAZA U KOJOJ DOMOVINA ŽIVI U RIJEČI (Hrvatska nastava u Švicarskoj: posebna pozornost školskoj godini 2019./2020.)

**Tihomir Nuić
Zürich
Švicarska**

Sažetak: Do neovisnosti (samostalnosti) Hrvatske (1991.) i njezina međunarodnog priznanja (krajem 1991. i početkom 1992.) Hrvati u Švicarskoj, pa i diljem svijeta, nisu imali državne, nego narodne simbole (grb i stijeg) koji su se ponegdje poprilično razlikovali. Najupečatljiviji i najdugotrajniji simbol i dokaz samobitnosti hrvatskoga naroda bio je i ostao hrvatski jezik. U prisilnome ili izabranom iseljeništvu hrvatski jezik je spajao, povezivao i bodrio Hrvate da u njima ne zamre nada i vjera u slobodnu domovinu. Danas na poslu odgoja i obrazovanja mladih naraštaja sustavno radi hrvatska država u svojim dopunskim školama u inozemstvu. U školskoj godini 2019./2020. hrvatska dopunska nastava održava se u Švicarskoj u 17 kantona i 53 mjesta. Upisana su 693 učenika koje podučava 11 učiteljica. Ovaj se članak završava „zaključnim raspravljanjem” o budućnosti učenja hrvatskoga jezika u iseljeništvu.

Ključne riječi: Hrvatska nastava, Švicarska, hrvatski jezik, domovina, iseljenici

UVOD

Četvrti je ovo članak u časopisu *Hrvatski* o Hrvatskoj nastavi u Švicarskoj. Svojevrni je nastavak prije objavljenih, ali i usustavljivanje te stručne i znanstvene tematike. U prvom članku „Hrvati i Švicarci: prije i nakon osnutka Hrvatske dopunske škole u Švicarskoj (1990.)” u dvo-broju časopisa *Hrvatski* (2018, 1-2) predstavljen je kratki pregled iza-

branih povijesnih i aktualnih činjenica o odnosima Hrvata i Švicaraca te položaju hrvatskoga jezika prije i nakon osnutka Hrvatske dopunske škole u Švicarskoj.

Dvobroj časopisa *Hrvatski* (2019, 1-2) donosi dva priloga: „Borba za hrvatski jezik i utemeljenje Hrvatske dopunske škole u Švicarskoj” i „Priželjkivani odnos prema hrvatskom jeziku u iseljeništvu”. U prvome se prilogu ponajprije nalazi kritički osvrt na Jugoslavensku dopunsku školu (JDŠ) u kojoj je dominirao srpski jezik zbog premoći učiteljskoga kadra te zbog umjetno stvorene atmosfere „bratstva i jedinstva”,¹ što je odgovaralo ideologiji „serbokroatizma” koja je s velikom strašću propagirana s državnih propovjedaonica.² Domoljubni Hrvati su se već u 1970-im godinama borili za priznavanje hrvatskoga jezika u ondašnjim Jugoslavenskim dopunskim školama, što nije bilo nimalo lako.³ Umjesto kronološkoga prikaza nastanka Hrvatske dopunske škole, čiji je službeni naziv Hrvatska nastava (HN) nakon što ju je hrvatska država stavila pod svoje okrilje (1993.), u tome se članku navodi što je sve omogućilo nastanak škole u stranoj zemlji prije priznanja hrvatske države.⁴ U tom smislu je nezaobilazna obveza apostrofirati s velikom zahvalnošću Hrvatske katoličke misije u Švicarskoj, s naglaskom na prvoosnovanoj i najbrojnijoj koju je vodio neumorni rodoljub i čovjekoljub fra Karlo Lovrić.⁵

Nakon ponavljanja stare tvrdnje u prvoj rečenici da „jezik povezuje i dijeli svjetove, liječi i ranjava”, u drugom prilogu poticajno je predstavljen „kratki osvrt na iskustva u Švicarskoj”, na događanja, razgovore i svjedočenja o uzornom učenju i promidžbi hrvatskoga jezika i kulture o

---

¹ Tihomir Nuić, „Borba za hrvatski jezik i utemeljenje hrvatske dopunske škole u Švicarskoj”, *Hrvatski*, 2019, 1-2, str. 47. – 51.

² Usp. Srećko M. Džaja: *Die politische Realität des Jugoslawismus (1918–1991)*, München, 2002.

³ Usp. Zbornik radova (ur. M. Perić Kaselj): *Tihomil Rađa – društveni kontekst hrvatske intelektualne liberalno-demokratske emigracije*, Institut za migracije i narodnosti i Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2016., str. 127.; Tihomir Nuić, „Hrvatska nastava u Švicarskoj”, u: *Hrvatski iseljenički zbornik 2017*, Zagreb, 2017., str. 149. – 162. Napomena: Portali na kojima su objavljivani tekstovi o HDŠ-u u međuvremenu su ugašeni (www.croatia.ch) i (www.hrvati.ch).

⁴ T. Nuić, n. dj., „Borba za hrvatski jezik...”, str. 49. – 50.

⁵ Usp. dr. fra Viktor Nuić, *Četrdeset godina duhovne skrbi o Hrvatima u Švicarskoj (1961. – 2000.)*, Zagreb, 2000.

kojima je potrebno svjedočiti „Hrvaticama i Hrvatima, ali i drugima, jer se tiču znanja i učenja hrvatskoga jezika”.⁶ To je osobito prikladno za objavljivanje u *Hrvatskome* (časopisu za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenog izražavanja te medijske kulture) koji izdaje Hrvatsko filološko društvo iz Zagreba jer može biti poticajno za učenje hrvatskoga jezika u iseljeništvu.⁷

U ovome četvrtom članku – u okviru djelomice ponovljenih odjeljaka prije objavljenih članaka u različitim publikacijama – nalazi se pregled „pouke u Hrvatskoj nastavi u Švicarskoj”, predstavlja izbor „plodova izvanškolskih djelatnosti”, a potom se osobita pozornost poklanja školskoj godini 2019./2020. Na kraju je poticajno „zaključno raspravljajanje o budućnosti učenja hrvatskoga jezika u iseljeništvu”.

NASTANAK HRVATSKE DOPUNSKE ŠKOLE⁸

U svojoj uvodnoj uredničkoj riječi fra Karlo Lovrić je u Božićnom broju MOVIS-a (1990.) uskliknuo: „Sanjali smo i o Hrvatskim školama u inozemstvu. One su već jedna realnost.”⁹ Već je u sljedećem broju MOVIS-a (ožujak 1991.) zabilježio da djeluju 22 škole na isto toliko mjesta. Hrvatske katoličke misije su poticale roditelje da šalju djecu u škole i uvjeravale ih da nemaju više razloga za strah. Na nedjeljnim su misama dijelile upisnice i tvrdile da se već tada prijavilo više od 1.200 djece od 1. do 8. razreda. Inicijatori su diljem Švicarske nastupali u dvoranama nakon nedjeljnih misa i predstavljali svoj školski projekt i obrazlagali ga. U MOVIS-u (ožujak 1991.) jasno je istaknuto:

„Besprijekoran rad i idealizam djelatnika ubrzo su postali nezaobilaznim argumentom švicarskim nadležnim vlastima. Stečena je ne samo naklonost, nego i duboko povjerenje kod naših domaćina. I prije nego što je Hrvatska postigla formalno priznanje svjetske zajednice, naši do-

---

⁶ Tihomir Nuić, „Priželjkivani odnos prema hrvatskom jeziku u iseljeništvu”, *Hrvatski*, 2019., 1-2, str. 52. – 55.

⁷ Isto, str. 52.

⁸ Sustavno i opsežnije o tome: usp. T. Nuić, n. dj. „Hrvatska nastava u Švicarskoj”, str. 149. – 162.

⁹ MOVIS, br. 4 (81), prosinac 1990., str. 2.

maćini Švicarci su naše škole prihvatili, našu jezičnu, kulturnu i narodnu samosvojnost uvažili i stavili nam školske prostorije na raspolaganje.”¹⁰

Određeni krugovi su nama utemeljiteljima predbacivali nacionalističku samovolju jer nemamo potvrdu da se s našim pothvatom slažu državna tijela iz Zagreba. Bivše učiteljice iz JDŠ-a, koje su bile hrvatsko-ga podrijetla i poslane iz Zagreba u Švicarsku kao „hrvatski kontingent”, širile su glasine o nestručnosti našega učiteljskog kadra.¹¹ Mi ih uistinu nismo mogli zaposliti i da smo htjeli jer su boravišnu i radnu dopusnicu mogle dobiti samo preko konzularnog predstavništva države za koju rade. Hrvatska u to vrijeme nije imala ni jedno diplomatsko predstavništvo u Švicarskoj, a JDŠ je postala čisto srpskom.¹² Ipak, tadašnja ih je SR Hrvatska plaćala dok smo mi za naše učiteljice skupljali milodare. To je jedan od stotinu paradoksa tadašnje hrvatske zbilje.¹³ Osim toga nismo mogli unaprijed jamčiti da će učenici dobiti potvrđnice ili svjedodžbe o završenom razredu koje bi priznalo Ministarstvo prosvjete i kulture. Sve je to zajedno sa samofinanciranjem škole unosilo nemir, nesigurnost i dvojbe u opravdanost i uspjeh našega pothvata. Tek na godišnjoj skupštini roditelja, 25. listopada 1992., tadašnji doministar Ministarstva prosvjete, kulture i športa prof. Slavko Novokmet roditeljima je zajamčio nostrifikaciju svjedodžbi HN-a i njihovo izjednačavanje s domovinskim. Tako su djeca nakon povratka u domovinu mogla nastaviti školovanje sa svojim vršnjacima.¹⁴

Nakon obijanja pragova ministarstva s više strana, prvi službeni dopis iz Hrvatske stigao je kao melem na otvorenu ranu. Ministar Vlatko Pavletić dostavio nam je pismo, datirano 15. siječnja 1991.:

„Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Hrvatske budno prati i u cijelosti podržava vaš rad na osnivanju hrvatskih dopunskih škola u Švicarskoj.

---

¹⁰ MOVIS, br. 1 (82), ožujak 1991., str. 16.

¹¹ T. Nuić, n. dj.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ MOVIS, br. 4 (89), prosinac 1992., str. 11. i 14.

Svjesni smo brojnih organizacijskih problema i teškoća s kojima se susrećete pa tim više cijenimo postignute rezultate o kojima ste nas izvijestili usmeno i pismeno i u Zagrebu i u Zürichu. Vaše težnje u radu su potpuno u skladu s ciljevima, inicijativom i nastojanjima nove hrvatske vlade da pomogne mladoj generaciji Hrvata u inozemstvu u učenju materinskog jezika i upoznavanju kulture i tradicije hrvatskoğa naroda.

Raduje nas vaša dobra suradnja sa švicarskim školskim vlastima s kojima ćemo rado stupiti u kontakt kad bude potrebno.

Izražavamo vam našu punu potporu i priznanje na dosad postignutim rezultatima i potvrđujemo da je organizacija hrvatskih dopunskih škola u Švicarskoj provedena u suradnji i potpunoj suglasnosti s ovim Ministarstvom.

Očekujem i ubuduće da ćete nas redovito izvještavati o vašem radu. Želimo vam puno uspjeha u ostvarivanju zajedničkih htijenja u obrazovanju hrvatskih naraštaja izvan domovine.”¹⁵

Ministrovo pismo nam je dalo novu snagu i poticaj. Objavili smo ga u glasilu MOVIS kako bismo razriješili barem neke dvojbe oko hrvatskih škola.¹⁶

Zaključno se može ustvrditi da su već demokratski izbori i prvo zasjedanje višestranačkoga Hrvatskoga sabora u svibnju 1990., nakon četiri i pol desetljeća okrutnoga komunističkog jednostranačja i diktature, poslali jasnu poruku narodu kako u domovini tako i u iseljeništvu da hrvatsko vrhovništvo nastoji ostvariti samostalnu i demokratsku hrvatsku državu. Ta poruka o hrvatskoj državi probudila je u ljudima iskonsku stvaralačku dimenziju koja im u konačnici nije dala da se izgube u tuđini.

PODUKA U HRVATSKOJ NASTAVI U ŠVICARSKOJ

U članku „Hrvatska nastava u Švicarskoj”, objavljenom u *Hrvatskom iseljeničkom zborniku* kako je već istaknuto,¹⁷ ukratko je ukazano na specifičnosti koje su povezane s organizacijom same nastave u Švi-

¹⁵ Pismo se čuva u pismohrani HN-a, a nosi: Kl. ozn.: 605-01/91-01-02; Ur. broj: 532-02/90-01.

¹⁶ MOVIS, br. 1 (82), ožujak 1991., str. 16.

¹⁷ T. Nuić, n. dj., str. 149. – 162.

carskoj. Nastava se doduše odvija u prostorijama švicarskih škola, ali isključivo u popodnevnim satima nakon redovite nastave. Budući da su učenici različite životne dobi, podijeljeni su u dvije skupine. Prvu skupinu čine učenici od predškolske dobi do 4. razreda, a drugu polaznici 5. do 8. razreda.¹⁸ Prema programu Ministarstva znanosti i obrazovanja škole Republike Hrvatske u inozemstvu obvezne su osigurati sljedeće znanje i vrijednosti:

„Hrvatska nastava u inozemstvu – nastava hrvatskoga jezika i kulture namijenjena je djeci i mladima, hrvatskim državljanima koji privremeno ili stalno žive u drugim državama, odnosno djeci i mladima hrvatskog podrijetla kojima je hrvatski obiteljski jezik. Hrvatska nastava istovremeno je otvorena i ostaloj djeci koja žele učiti hrvatski jezik i upoznati hrvatsku kulturu.

Hrvatska nastava, osim jezikoslovlja, obuhvaća i stjecanje znanja o Hrvatskoj i njezinoj kulturi u širem smislu: hrvatskoj povijesnoj, kulturnoj i prirodnoj baštini, temeljnim povijesnim i zemljopisnim činjenicama te književnosti, likovnoj i glazbenoj umjetnosti, uključujući upoznavanje sa svakodnevnim životom u domovini i suvremenim hrvatskim društvom. Razvojem jezičnih kompetencija te usvajanjem hrvatske kulturne, povijesne i prirodne baštine hrvatska nastava pridonosi razvijanju osjećaja pripadnosti hrvatskoj kulturi i hrvatskoj domovini. Istodobno je učenje hrvatskoga jezika i kulture sredstvo uspješnije interkulturalne komunikacije i razumijevanja u dvojezičnim i višejezičnim sredinama u kojima žive učenici koji pohađaju hrvatsku nastavu.”¹⁹

Polaznici hrvatske nastave su uključeni u izvanškolske djelatnosti, primjerice, u priredbama hrvatskih katoličkih misija (Blagdan sv. Nikole, Majčin dan), uređivanje stranice pod nazivom „Hrvatske škole” u misijskom glasilu MOVIS, sudjelovanju u kreativnim radionicama i na Kazališnim susretima, koji se organiziraju jedanput godišnje. U prosincu se tradicionalno izlažu dječji likovni radovi u diplomatskim predstavništvima Republike Hrvatske u Bernu i Zürichu.

---

¹⁸ Isto, str. 158.

¹⁹ <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/medjunarodna-suradnja-i-eu/hrvatska-nastava-u-inozemstvu/683>; pristup: 19. 12. 2019.

Među izvanškolske djelatnosti pripada njegovanje sveza s vršnjacima u domovini koje se ostvaruju dopisivanjem, sudjelovanjem na raznim likovnim i literarnim natječajima, izletima u domovinu i posjetom školama.

* * *

Nije samo plod izvanškolskih djelatnosti školski list **Govorimo hrvatski** koji izlazi jedanput godišnje od 1992. nego i dječja proza i pjesme. Izabrali smo nekoliko „plodova” pismenosti polaznica Hrvatske nastave u Švicarskoj:

– Martina Mihaljević svjedoči da je naučila nove hrvatske riječi te ističe razloge zbog kojih polazi Hrvatsku nastavu:

„Otkad idem u školu, znam više hrvatskih riječi. A najviše mi se sviđaju recitacije. Zbog njih i učim hrvatski. (...) Želim ga naučiti jer imam rođake s kojima mogu razgovarati na hrvatskom.”²⁰

– Hrvatska je najljepša zemlja za Ivu Dragušicu koja je svoje osjećaje izrazila u lirskoj pjesmi:

„Svaki Hrvat zna
Što u našoj domovini sja:
Prelijepe planine
I takve doline.

Krasno plavo more
Po kojem brodovi plove.
Da je najljepša zemlja na svijetu,
To vide i ptice u letu.”²¹

– Rebeka Babić se obraća hrvatskim braniteljima koji su se žrtvovali za „slobodnu Hrvatsku”:

(...)
„Ušli ste u veliku opasnost
donijeli ste veliku odluku,
žrtvovali ste se za nas.

---

²⁰ MOVIS, br. 2 /183, lipanj 2016., str. 55.

²¹ MOVIS, br. 3/152, rujanj 2008., str. 29.

Brojne ste opasnosti prošli
i opet niste odustali.
Današnja Hrvatska ne bi bila Hrvatska
da ste odustali,
ali niste
jer ste vjerovali u hrvatski narod,
jer ste vjerovali da ima nade
za bolju i slobodnu Hrvatsku."²²
(...)

– Andrea Aničić opisuje kako njezina obitelj slavi Uskrs u Švicarskoj:

„Kao i u Hrvatskoj, kod bake i djeda, ja i moja obitelj na isti način provodimo i nastojimo sačuvati naše hrvatske običaje ovdje u Švicarskoj. Mama peče kolače, zajedno bojimo pisanice različitim bojama ili u kuhanoj ljusci od crvenoga luka. Subotom pripremamo 'posvećenje'. (...)”²³

Izvire iz svih tih zapisa nešto iskreno, blisko, zajedničko. To je Hrvatska. Kad bi se netko našao i analizirao slikovne radove, dobila bi se potpunija slika Hrvatske koja je utkana u dječje duše.

HRVATSKA NASTAVA U ŠVICARSKOJ U ŠKOLSKOJ GODINI 2019./2020.

U školsku godinu 2019./2020. Hrvatska nastava u Švicarskoj ulazi nakon dvadeset devet godina rada. Trideseta obljetnica slavi se početkom rujna 2020.²⁴

Nije postojala elektronska komunikacija u doba osnivanja HN-a. Danas na portalu HN-a čitamo sljedeći poziv roditeljima i obrazloženja zbog čega je dobro da njihova djeca posjećuju Hrvatsku nastavu:

„Zašto slati dijete u Hrvatsku dopunsku školu?
– jer ste Hrvati;

---

²² MOVIS, br.4/197, prosinac 2019., str. 47.

²³ MOVIS, br. 1/170, ožujak 2013., str. 47.

²⁴ Prva je škola počela raditi 8. rujna 1990. godine u Ženevi. Do Uskrsa 1991. godine imali smo na popisu 22 škole. MOVIS, br. 1 (82), ožujak 1991., str. 16.

- jer je važno da se u obitelji možete sporazumijevati sa svojom djecom na svom jeziku i tako im prenijeti svu toplinu i roditeljsku ljubav;
- jer vaše dijete može istodobno učiti i govoriti dva jezika bez bojazni za njegov intelektualni razvoj, što dokazuje sve više istraživanja;
- jer poznavanje jezika i kulture roditelja pomaže djetetu da ne izgubi svoj kulturni ponos i ne zaboravi svoju povijest;
- jer mu poznavanje materinskog jezika i kulture pomaže da se bolje uključi u život zemlje u kojoj živi;
- jer je važno zadržati svoje običaje, svoj temperament, svoj jezik i svoju obitelj;
- jer djeca dobivaju svjedodžbe o završenom razredu hrvatske škole i pri povratku i školovanju u domovini oslobođeni su polaganja ispita iz povijesti, zemljopisa i hrvatskoga jezika.”²⁵

Taj poziv usmjeruje na brizantnu temu oko koje se desetljećima lome koplja u zapadnoeuropskim zemljama s većim migrantskim skupinama. Nesnalaženje zemalja i njihove javnosti s pridošlicama očitovalo se već u samome jezičnom poimanju, gdje se nije jasno razlikovalo između *radnika* (gastarbeitera), od kojih se tražilo da dođu u zemlju obavljati poslove za koje nedostaje domaća radna snaga, *useljenika* iz zemalja koje su bile kolonije, i *izbjeglica*, koji su bježali zbog ugroze osobnoga života pod totalitarističkim režimima. Uglavnom se svrstavalo pod pojmom „stranac” i očekivalo da se što prije utope u društvo i postanu „domaći”. Tražila se potpuna integracija u domaće društvo. Integracija je pak dugotrajan i složen proces, koji je katkad vrlo bolan za one koji su njime pogođeni. Tijekom integracijskoga procesa dovodi se u pitanje migrantov uobičajeni i ustaljeni način života, njegov način izgradnje odnosa i način komuniciranja te kulturne predodžbe o vrijednostima. Nasuprot tome, vrijednosti društva koje bi stranac trebao usvojiti su superiorne i neupitne. Budući da integracijski proces nije išao glatko kako se to zamišljalo u glavama stručnjaka i državne administracije, počelo se umovati o tri faze „podomaćenja” stranaca. Prvu fazu bi činilo *prilagodživanje* (adaptacija) na navike i vladanje domaćina. Proces *integraci-*

---

²⁵ Usp. <http://www.hds-ch.com/index.php/skole/skole-ch>; pristup: 18. 12. 2019.

je započinje ubrzo nakon površne prilagodbe. U ovoj drugoj fazi stranac prihvaća i internalizira ponašanje domaćih i njihove kulturne vrijednosti. Treća i posljednja faza je *asimilacija*. To znači postupno približavanje stranca ili izbjeglice kulturi domaćina usvajanjem životnih navika, običaja, tradicija, vrijednosnih i misaonih obrazaca. Za razliku od integracije, asimilacija znači gubitak osjećaja pripadnosti vlastitoj etničkoj skupini i napuštanje vlastitog identiteta.²⁶

Veliki švicarski pisac Max Frisch na takve je konstrukcije odgovorio: „Pozvali smo k sebi radnike, a došli su ljudi.”²⁷ Shvatio je bolje od svih političara i autora znanstvenih studija da se ni jedan narod kao ni jedan pojedinac ne može odreći svoga podrijetla niti sebe samoga.

U tom smislu valja shvatiti poziv HN-a roditeljima i djeci. To što se odnosi na Hrvate („jer ste Hrvati”) nema nikakvih nacionalističkih konotacija. Ako se netko rodi Hrvatom, to nije ni njegova zasluga niti njegov grijeh, već prirodna pojava. Da se Hrvati najbolje i najprirodnije mogu sporazumijevati na svome materinskom jeziku, te izraziti svoje emocije prema roditelju, odnosno prema djetetu, nije upereno protiv nikoga.

Kako bi izbjegli onu fatalnu pogrešku stoljetnoga iskustva – biti stranac u zemlji doseljenja i tuđin u zemlji podrijetla – preporuka HN-a da „poznavanje jezika i kulture roditelja pomaže djetetu da ne izgubi svoj kulturni ponos i ne zaboravi svoju povijest” pokušava ublažiti taj raspon i osigurati duhovnu stabilnost. Nesporno je da „poznavanje materinskog jezika i kulture pomaže da se [dijete] bolje uključi u život zemlje u kojoj živi”, što najuvjerljivije dokazuje sama švicarska država s četiri službena materinska jezika. Domoljub je jednako onaj koji govori retoromanski, jezik s najmanjim brojem govornika, kao i onaj koji se služi njemačkim, jezikom s najvećim brojem govornika u državi.

Nedavno je novinar švicarskoga državnog radija upitao mladu djevojku, potomkinju Tamila iz Šri Lanke, zbog čega ide na mise tamilske zajednice kad bolje vlada njemačkim jezikom. Ona je odgovorila da je

---

²⁶ Gyaltzen Gyaltag, „Flüchtlinge zwischen Integration und Selbstbehauptung”, *Neue Zürcher Zeitung*, 28./29. 8. 1982, str. 37. (Prijevod naslova na hrvatski: *Izbjeglice između integracije i samopotvrđivanja*).

²⁷ Max Frisch, *Überfremdung I*, Frankfurt am Main, 2010.

najviše privlače misne pjesme koje je vraćaju u njezino sretno djetinjstvo.²⁸

U tom kontekstu valja promatrati razloge zbog kojih se smatra važnim „zadržati svoje običaje, svoj temperament, svoj jezik i svoju obitelj”. I na koncu, što je vrlo važno, učenici će dobiti svjedodžbe o završenom razredu hrvatske škole te će nakon povratka u domovinu biti oslobođeni polaganja ispita iz hrvatskoga jezika, povijesti i zemljopisa.

MJESTA ODRŽAVANJA HN-a I BROJ UČENIKA: U ŠKOLSKOJ GODINI 2019./2020.

Nastava se u školskoj godini 2019./2020. održava (prema priloženim podacima) u 17 kantona i 53 nastavna mjesta u Švicarskoj. Upisana su 693 učenika koje podučava 11 učiteljica. Iz priloženih podataka je vidljivo da se broj djece, koja polaze HN, rapidno smanjuje. Teško je bez stručnih studija odgovoriti na pitanje zbog čega se to događa. Svakako bi trebalo imati u vidu pad interesa kod druge i treće generacije za zemlju podrijetla njihovih predaka, miješane brakove, sklonost da današnje obitelji rađaju manje djece, nego što je to bio slučaj s doseljeničkim obiteljima u kojima su suprug i supruga imali hrvatsko podrijetlo. K tome valja iskreno priznati da slika hrvatske države stalno blijedi s jedne strane zbog negativnih vijesti o njoj u javnom prostoru, koje uglavnom potječu od njezinih poricatelja, a s druge strane zbog drukčijega ponašanja hrvatske administracije prema hrvatskim iseljenicima koji su u Švicarskoj navikli na uljudan odnos.²⁹

---

²⁸ Isto.

²⁹ Porezne obveze nam mogu najbolje ilustrirati gornju tvrdnju. Švicarska je od 1. siječnja 2017. počela skupljati podatke o nekretninama u inozemstvu koje su u posjedu migranata, koji borave u Švicarskoj. Automatska razmjena s državama s kojima je sporazum sklopljen stupala je na snagu 1. siječnja 2018. Ako se porezni obveznik odluči svoju nekretninu, koju posjeduje u inozemstvu, deklarirati, ne će biti za taj propust kažnjen, jer koristi mogućnost samoprijave bez kazne. Ta mogućnost je vrijedila 18 mjeseci, nakon što je automatska razmjena podataka stupila na snagu, znači do 30. lipnja 2018. Naši su ljudi otišli na porezne urede, prijavili svoje nekretnine te ovisno o vrijednosti nekretnine, uglavili visinu poreza.

Glas Koncila se 7. ožujka 2018. osvrnuo na oporezivanje mirovina iz inozemstva: „Kad su se masovnije vratili naši 'gastarbajteri' s relativno višim mirovinama od domaćih, država ih je zaskočila porezom. Pritom je zanemarila svoje deklaracije o iseljeništvu i zakonske propise o

Prema *Pravilniku o uvjetima i postupku izbora učitelja za rad u hrvatskoj nastavi u inozemstvu*³⁰ Ministarstvo znanosti i obrazovanja organizira, financira, odabire i zapošljava učitelje koji se na rad upućuju na mandat od četiri godine.³¹ Imenuje i koordinatora ili koordinaticu Hrvatske nastave u Švicarskoj, čiji se ured nalazi u gradu Dietikonu, zapravo gradu koji pripada aglomeraciji najvećega švicarskoga grada Züricha. Dužnost koordinatrice je vođenje sveukupne administracije u svezi s Hrvatskom nastavom. Ona prati i potiče rad učitelja, surađuje s hrvat-

---

stimuliranju povratka iseljenika. I u tom je slučaju opravdanje traženo u tobožnjem poštovanju pravnoga načela 'da poreze trebaju plaćati svi koji ostvaruju dohodak preko određene visine'. Dakle i u tom slučaju povratnici se osjećaju prevarenima pa se neki vraćaju u inozemstvo, ali sa sobom nose negativne poruke drugima da se ne vraćaju."

³⁰ Vidi: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2015_05_55_1065.html; pristup: 20. 12. 2019.

³¹ Kao što je već navedeno, na početku rada Hrvatske dopunske nastave u Švicarskoj bilo je velikih teškoća oko zapošljavanja učitelja (nastavnika). O tome je nekoliko puta pisano pa ovdje se domeće dio tih sjećanja:

„S rastom škola, rastao je i broj učitelj(ic)a. Tako smo u siječnju 1993. imali na platnom popisu 41 osobu. Ravnateljice su za njih organizirale radne sastanke većinom u prostorijama Hrvatske katoličke misije koja je redovito preuzimala troškove ručka s pićem. Na tim bi sastancima koordinatica izvijestila o radu svih škola na području Švicarske s kritikama i pohvalama. Ta izvješća su bila popraćena stručnim predavanjima o pedagoškom radu s djecom i koristi obrazovanja u stranom svijetu. Obrazovanje započinje znatiželjom, koja je osobito kod djece nezasitna jer žele saznati nešto više o svijetu i o onome što se u njemu zbiva. To je umjetnost prepoznavanja onoga što je strano, pa se unatoč svemu inzistira na vlastitoj viziji. Pri odrastanju bi bio nenadoknadv gubitak za one koji ne znaju i ne prepoznaju svoj kulturni i nacionalni identitet. U tom se smislu osobita pozornost posvećivala sigurnosti hrvatskoga jezičnoga izraza u razredu. Što manje grješaka, više uspjeha.

U svibnju 1993. na takav je jedan radni sastanak došao iz Zagreba pokojni prof. dr. Stjepko Težak. U svom je predavanju održao nezaboravnu odu hrvatskome jeziku. Nakon njega se slušateljstvu obratio poznati slavist prof. dr. Robert Zett, umirovljeni profesor Sveučilišta u Zürichu, zamolbom da vodi brigu o „velebnome hrvatskom jeziku”.

Osim izlaganja o stručnoj problematici, učiteljice su mogle predočiti i svoje kreativne koncepte o održavanju nastave u kombiniranim razredima. Raspravljalo se o različitim svakodnevnim izazovima. Primjerice, o miješanju pojedinih mjesnih školskih odbora u održavanje nastave. Njihov je zadatak da zastupaju roditelje, pomažu učiteljima pri upisu u školu, održavanju reda oko škole prije i poslije nastave. Naglašavalo se ponovno da je dogovor sa švicarskim školskim vlastima glasio: „Učitelj(ce) prve ulaze u razred i posljednje ga napuštaju.” Uistinu, Hrvati u to vrijeme nisu mogli dopustiti bilokakve propuste glede discipline i ponašanja učenika.

Valja istaknuti da nastavničko osoblje surađuje sa švicarskim školskim ustanovama, sudjeluje na redovnim sastancima koordinatora kao i na sastancima Pedagoškoga povjerenja u organizaciji Direkcije obrazovanja kantona Zürich te u raznim forumima za interkulturalni odgoj i obrazovanje. Također surađuju na pisanju metodičkih priručnika za rad u nastavi materinskoga jezika, sudjeluju na stručnim predavanjima i pohađaju seminare o upoznavanju švicarskoga školskog sustava.

skim ustanovama kao što su diplomatska predstavništva RH i katoličke misije, njeguje kontakte sa švicarskim uredima za odgoj i obrazovanje i ispunjava obrasce za kantonalne školske vlasti, brine se o nabavi udžbenika, izradi lista *Govorimo hrvatski* i dr.

ŠKOLE, UČENICI I UČITELJI: ŠKOL. GOD. 2001./2002. – 2019./2020.

Šk. god.	Broj škola	Broj učenika	Ukupan broj učitelja	Broj honorarnih učitelja
2001./02.	81	1830	24	5
2002./03	82	1816	24	7
2003./04	84	1781	22	3
2004./05	84	1806	20	1
2006./07	85	1779	20	0
2007./08	93	1723	20	1
2008./09	94	1705	20	0
2009./10	94	1676	20	0
2010./11	94	1610	21	0
2011./12	92	1400	20	0
2012./13	86	1210	19	0
2013./14	77	1086	18	0
2014./15	69	951	15	0
2015./16	63	877	14	0
2016./17	62	907	14	1
2017./18.	61	879	13	0
2018./19.	61	809	14	2
2019./20.	53	693	11	0

POPIS NASTAVNIH MJESTA I POSTOTAK BROJA UČENIKA PO KANTONIMA.³²

Kanton:	Nastavna mjesta:	Postotak broja učenika:
1. Zürich	Bülach Opfikon Dietikon Urdorf Uster Adliswil Winterthur Horgen Uetikon am See Zürich – Friesenberg Regensdorf Zürich – Kappeli	24,67 %
2. Aargau	Aarau Nussbaumen Birr Oftringen Spreitenbach Menziken Wohlen Rothrist Rheinfelden	17,60 %
3. St. Gallen	Balgach St. Gallen Buchs Rapperswil Uzwil	10,24 %
4. Bern	Bern – Wankdorf Münchenbuchsee Thun Langenthal	7,50 %
5. Ticino	Ascona Biasca Bellinzona-Giubiasco Lugano-Massagno Mendrisio	7,79 %

³² Najljepše zahvaljujemo gospođi Božici Matak, koordinatorici Hrvatske nastave u Švicarskoj, za dostavljene podatke.

Kanton:	Nastavna mjesta:	Postotak broja učenika:
6. Luzern	Emmenbrücke – Meierhöfli Emmenbrücke – Riffig Luzern	4,90 %
7. Schaffhausen	Schaffhausen	4,47 %
8. Basel Stadt	Basel-Brunnmatt Basel-Wasgenring	3,46 %
9. Wallis	Naters	2,16 %
10. Schwyz	Pfäffikon Brunnen	2,16 %
11. Genève	Genève – Meyrin	2,88 %
12. Thurgau	Arbon Kreuzlingen	3,17 %
13. Vaud	Yverdon-les-Bains Vevey	2,30 %
14. Zug	Zug	1,87 %
15. Fribourg	Villars-sur-Glane	2,59 %
16. Basel Land	Liestal	1,73 %
17. Graubünden	Chur	0,43 %

ZAKLJUČNO RASPRAVLJANJE O BUDUĆNOSTI UČENJA HRVATSKOGA JEZIKA U ISELJENIŠTVU

Teško je odgovoriti na trajno pitanje je li zavičaj ono što je iseljenik izgubio ili ono što je sa sobom ponio. Njemački filozof Hans-Georg Gadamer u svom ogledu *Zavičaj kao jezik* tvrdi da je zavičaj „prije svega jezični zavičaj”.³³ Prema Gadameru „materinski jezik za svakoga čuva nešto od iskonske zavičajnosti”.³⁴ Je li netko osuđen na život u emigraciji bez prava na povratak, jezik, kao ono što je sa sobom ponio, pomaže mu čuvati uspomene na ono što je izgubio.

Najupečatljiviji i najdugotrajniji simbol hrvatstva je bio i ostao hrvatski jezik.³⁵ Koliko se god u nj zadiralo i davalo mu neprimjerena ime-

³³ Hans-Georg Gadamer, *Zavičaj kao jezik* (Predavanje u povodu 9. književnih dana Baden-Württemberg, Karlsruhe, 21. lipnja – 5. srpnja 1992. Preveo Damir Barbarić), *Vijenac*, 619, str. 1.

³⁴ Isto.

³⁵ Usp. Vinko Grubišić, *O hrvatskom jeziku*, Rim, 1975.

na, hrvatski jezik je živio, razvijao i oblikovao se te služio svome narodu da međusobno razgovara i sporazumijeva se. U prisilnom ili izabranom iseljeništvu hrvatski jezik je spajao, povezivao i bodrio iseljenike da u njima ne zamre nada u slobodnu domovinu.³⁶

Iseljenici, a osobito njihovi potomci, nisu samo suočeni s nužnom integracijom u društva u kojima žive. Danas su ponajprije mladi naraštaji druge i treće generacije suočeni sa spontanom društvenom pojavom: asimilacijom. To je čisto utapanje u društvo u kojemu se živi i u kojemu postupno nestaju sve one identitetske odlike iz društva podrijetla. Na dulji rok gledano, u današnjim je uvjetima za iseljenika nezauzastavljiv proces asimilacije. Kad su se primjerice Gradišćanski Hrvati iseljavali, mogli su zajednički naseliti nenaseljeno područje i ostati među sobom.³⁷ Spriječiti proces asimilacije u današnje vrijeme je gotovo nemoguće, osim povratkom u domovinu. Taj se proces možda može usporiti, ali postavlja se pitanje kako to učiniti.

Obiteljski je utjecaj zasigurno najveći do određene životne dobi. Crkva može itekako podupirati svijest o pripadnosti narodu dok se njezini vjernici služe istim jezikom. Kultura – u općenitijem smislu riječi, narodni običaji i tradicije poput folklor, osobito hrvatskih narodnih kola i plesova, gajenja božićnih i uskrasnih običaja te češća druženja – i slični čimbenici mogu djelovati na svijest o pripadnosti narodu čija je domovina izvan društva u kojem se živi. Škola je pak najcjelovitiji oblik jezičnoga obogaćenja jer se u njoj jezik uči davanjem i uzimanjem kao i u obitelji. Međutim, trajnoga rješenja nema dok se ne nađe nešto kao kod Židova – jedinstvena religija kakvu nitko nema.

Hrvati kao i ostali narodi, osim Židova, gube nakon treće generacije potrebu za potragom svoga podrijetla.³⁸ Tome ne pridonose samo miješani brakovi, nego i spomenuti nesporazumi pa i neslaganja s do-

---

³⁶ Usp. Vinko Grubišić, *Hrvatska književnost u egzilu*, Barcelona-München, 1991.

³⁷ Gradišćanski Hrvati su naselili jedno nenaseljeno ili slabo naseljeno područje Burgenland kao što su Nijemci naselili opustošena područja Slavonije, Srijema i Banata. Tako su nastala čitava naselja istovjetnih etničkih skupina koje su sa sobom ponijele isti jezik, tradiciju, običaje i religiju. U našem dobu to je nemoguće jer takvih područja više nema. Ni suvremene države ne podnose getoizaciju.

³⁸ Usp. Paul Scheffer, *Die Eingewanderten. Toleranz in einer grenzenlosen Welt*, München, 2007.

movinom. Iseljenci, kako se čini, sve manje uviđaju da je njihov odnos prema domovini odlučujući za njihov hrvatski identitet. Kreativna rasprava s iseljenicima o tome bila bi nužna. Ne bude li je, mogao bi cijeli teret odlučivanja o hrvatskoj sudbini i njezinoj budućnosti spasti isključivo na one koji su ostali živjeti u zemlji. Tako bi se moglo dogoditi da hrvatsko iseljeničtvo postane irelevantnim čimbenikom za hrvatsku budućnost.

LITERATURA I OSTALI IZVORI

- Avanzino, Natalie: „Drei Sprachen, zwei Religionen, eine Familie“, *Neue Zürcher Zeitung*, 5. 12. 2014.
- Džaja, Srećko M.: *Die politische Realität des Jugoslawismus (1918-1991)*, München, 2002.
- Frich, Max: *Überfremdung I*, Frankfurt am Main, 2010.
- Gadamer, Hans-Georg: „Zavičaj kao jezik“ (Predavanje u povodu 9. književnih dana Baden-Württemberg, Karlsruhe, 21. lipnja – 5. srpnja 1992. Preveo Damir Barbarić), *Vijenac*, 619, str. 1.
- Grubišić, Vinko: *Hrvatska književnost u egzilu*, München – Barcelona, 1990.
- Grubišić, Vinko: *O hrvatskom jeziku*, Rim, 1975.
- Gyaltag, Gyaltzen: „Flüchtlinge zwischen Integration und Selbstbehauptung“, *Neue Zürcher Zeitung*, 28./29. 8. 1982.
- *Hrvatski iseljenički zbornik 2017.*, Zagreb, 2016.
- Kedves, Alexandra: „Vom Versuch, in der Fremde neue Beziehungen zu schaffen“, *Tages-Anzeiger*, 31. 10. 2019.
- Maruna, Boris: *Što je čuvalo nadu*, Zagreb, 2008.
- *MOVIS (Misijski Organ Veze I Služenja)*, tromjesečno glasilo hrvatskih katoličkih misija u Švicarskoj (do sada tiskano 197 brojeva)
- Nuić, Tihomir: „Hrvatska nastava u Švicarskoj“, u: *Hrvatski iseljenički zbornik 2017.*, Zagreb, 2017.
- Nuić, Viktor: *Četrdeset godina duhovne skrbi o Hrvatima u Švicarskoj (1961. – 2000.)*, Zagreb, 2000.
- Oz, Amos – Fania Oz-Salzberger: *Juden und Worte*, Berlin, 2013.

- Perić Kaselj, Marina (ur.): Zbornik radova: *Tihomil Rađa – društveni kontekst hrvatske intelektualne liberalno-demokratske emigracije*, Institut za migracije i narodnosti i Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2016.
- Scheffer, Paul: *Die Eingewanderten. Toleranz in einer grenzenlosen Welt*, München, 2007.
- Viciano, Astrid: „Mehrsprachigkeit ist keine Frage der Intelligenz“, *Tages-Anzeiger*, 8. 8. 2019.
- Wolffsohn, Michael: „Jüdisches Selbstbewusstsein ist möglich, weil es Israel gibt“, *Neue Zürcher Zeitung*, 3. 12. 2019.
- Žic, Ivna: *Die Nachkommende*, Berlin, 2019.

**AN OASIS IN WHICH THE HOMELAND LIVES IN THE WORD
(Croatian teaching in Switzerland: special attention to the 2019/2020
school year)**

SUMMARY

Until the independence of Croatia (1991) and its international recognition (late 1991 and early 1992), Croats in Switzerland, and even around the world, did not have state symbols, but they had national symbols (coat of arms and flag) that differed considerably in some places. The most impressive and longest-lasting symbol and proof of the identity of the Croatian people was and remains the Croatian language. In forced or elected emigration, the Croatian language united, connected and encouraged Croats not to lose hope and faith in a free homeland. Today, the Croatian state systematically works in the field of upbringing and education of young generations in its supplementary schools abroad. In the school year 2019/2020 Croatian supplementary classes are held in Switzerland in 17 cantons and 53 places. 693 students enrolled and they are taught by 11 teachers. This article ends with a „concluding discussion” on the future of learning the Croatian language in the diaspora.

Keywords: Croatian teaching, Switzerland, Croatian language, homeland, emigrants